

Ёҫ уқси ЫТЎВЭСЕМПЕ

Конкурс

Епле ёҫлетпёр – ҫапла илетпёр, е...

Чăвашстат тăратнă сведенисем тăрăх, районти мѐн пур организацисенче кăҫалхи 9 уйăхра ёҫ уқси уйăхне вăтамран 8467 тенкѐне танлашнă, 2007 сұлхи ҫав вăхăтрипе танлаштарсан, 55,4 процент ўснѐ. Чăваш Республикпе вара ку кăтарту 11369 тенкѐне танлашты. Республикăри ытти районсем хушшинче пирѐн район ёҫ уқсин вăтам виҫин шайёпе 5-меш вырăн йышанты.

Районёпе илес пулсан, промышленносра тата продукция тирпейленен предприятисенче ёҫ уқсин шайё районти вăтам кăтартуран пысăкрахи курăнать – 20684 тенкѐне танлашты. Тепѐр майлă каласан, районти вăтам кăтартуран 2,4 хут пысăкрах.

Чăвашстат даннайёсем тăрăх, районти 26 организацире ҫынсене ёҫ уқси пурăнма кирлѐ минимумран та сахалрах тўлесчѐ. Ытларах кусем вѐсем ял хуҫалăх, культура тата вѐрентў учрежденийёсем.

Ял хуҫалăхенче ёҫ уқси пѐчѐк пулни – ялти халыхи вăхăтри чи ҫивѐч йитусенчен пѐри. Кăҫалхи январь-сентябрь уйăхенчен вăл 5139 тенкѐне танлашнă е районти вăтам кăтартуран 40 процент пѐчѐкрех пулнă. Ку вăл иртнѐ сұлхи ҫав вăхăтрипе танлаштарсан ёҫ уқси виҫи 1,4 хут ўснине шта илес пулсан та. Ёҫ уқсин виҫи уйрăмах «Чемеево» хуҫалăхра (2167 тенкѐ), «Лидер» агрофирма (3063 тенкѐ), «Волга» обществăра (3157 тенкѐ), «Хлебобороб» обществăра (3306 тенкѐ), Ленин яч. хис. хуҫалăхра (3306 тенкѐ) пѐчѐк.

Шел пулин те, бухгалтерсем тѐрлѐрен чеелѐхе усă курма хăтланаҫчѐ: ёҫ уқси енѐпе статистикана пѐр цифрăсем парасчѐ, налук органне вара обязательнă пенис страхованиян взноссене шутласа пама – тепѐр цифрăсем. Акă Е. Андреев яч. хис. хуҫалăх статистикана вăтам ёҫ уқси 5458 тенкѐне

сведенисем тăратнă, налук органне – 2616 тенкѐ, «Лидер» общество 3063 тенкѐ тата 2270 тенкѐ, «Волга» общество 3157 тенкѐ тата 2706 тенкѐ, «Орино» хуҫалăх 4320 тенкѐ тата 2555 тенкѐ, «Сеятель» хуҫалăх 3667 тенкѐ тата 1252 тенкѐ.

Ёҫ уқси тўлес енѐпе парăмра шутланакан хуҫалăхсем те пур-ха. Бухгалтери балансе килѐшўллѐн организацисенче ёҫлекенсем умѐнчи кредит парăмѐ 12,5 миллион тенкѐне танлашты.

Чăваш Республикинче ёҫлекен ҫынсене пурăнма кирлѐ минимум 2008 сұлхи 3-меш кварталта 4211 тенкѐне танлашнă. Апла пулин те 11 ял хуҫалăх предприятийенче ёҫ уқси пурăнма кирлѐ минимумран кая тўлесчѐ.

Вѐрентў сферинче вăтам ёҫ уқси 5560 тенкѐне танлашты, вăл шутран школ ҫулне ҫитмен ача-пăча вѐрентў учрежденийенче – 3916 тенкѐне. Ку кăтарту пурăнма кирлѐ минимумран 8 процент пѐчѐкрех.

Культура учрежденийенче ёҫлекенсен уйăхри вăтам ёҫ уқси 9 уйăхра 5000 тенкѐ пулнă, вăл шутран клуб ёҫченсен 3538 тенкѐ е пурăнма кирлѐ минимумран 16 процент сахалрах.

Пѐчѐк тата вăтам предпринимательство предприятийенчен хăшѐсенче те ёҫ уқси пѐчѐкки курăнать. Налук инспекцийен отчѐсен даннайёсем тăрăх, «Росток» обществăра (2942 тенкѐ), «Ягодка» обществăра (2847 тенкѐ), «Ветеран» обществăра (2052 тенкѐ), «Уют» обществăра (1867 тенкѐ) ёҫ уқси пурăнма кирлѐ минимумран кая тўлесчѐ. Кун пек ёҫ уқси иленсем халех ѐнтѐ вăхăтлăх ёҫлеме пултарайманшан пособисем, отпускнойсем, выходной пособисем тулли виҫе илме пултараймасчѐ, кредитсем илме те майсем ҫук.

Ёҫ уқсине паян «конвертсеме» тўлекен те хăйсен ёҫченѐсене малашне тивѐслѐ пенис илессинчен пистерет. Мѐншѐн тесен кун

пек ёҫ уқсинчен Пенис фондне взноссем куҫмасчѐ. Ёҫ уқси пѐчѐкки ытларах чухне вара ёҫ тухăслăх пѐчѐк пулнипе, кадрсем тăтăшах улшăна танипе, производствăра суранланаси ўснине ҫыханнă.

Уқса тўленѐ тѐслѐхсене пытарса хăварнипе кѐрешессе налук органсен ёҫнѐ те пулса тăчѐ. Тѐрлѐрен тѐрѐслѐвсем ирттерни ку енѐпе ҫитменлѐхсем сахал мар тупса палăртма май парать. Ертўсѐсен вара налуксем, пенисем тата штрафсем тўлеме тивет. Малашне Уголовнăй кодекс ёҫ уқсине тўленѐ тѐслѐхсене пытарса хăварнăшан ответлăха ўстерессе ятарлă статья кѐртме палăртаҫчѐ.

Мѐн пур ёҫсене кирлѐ пек йѐркелеме пултарайман ертўсѐсене районти кăна мар, ЧР Правительство комиссийенче те итлѐс. Ана Министрсен Кабинечѐн Председателѐ Сергей Анатольевич Гапликов ертсе пырать. ҫаванпа та предприти ертўсѐсен тѐп задачисенчен пѐри вăл – ёҫлекенсене тивѐслѐ ёҫ уқси тўлессе, производство культурине ўстерессе. Пѐрлехи вăй-халпа тăрăшни лайăх енелле улшăнусем тума май парѐ тесе шутлатпăр.

Э. СИМАКОВА,
район администрацийен экономика пайѐн пуҫлăхѐ.

РЕДАКЦИРЕН. Ноябрьрѐн 6-мешѐнче район администрацийѐ сумѐнчи налук законодательствине пурнăҫласси енѐпе ёҫлекен комисси ларавѐ иртрѐ. Ана комисси председателѐ, район администрацийен пуҫлăхѐ Ю.А. Иванов усрѐ тата хăйех ертсе пычѐ.

Ларура налуксем тўлесе тăрасипе пысăк парăмлă предпритисемпе организацисен ертўсисене итлѐрѐс, йывăр лару-тăруран тухмалли майсене пѐрле ҫўтсе явса палăртрѐс. Ҫамах вара налуксене вăхăтра парса татассипе пѐрлех ҫынсене тивѐслѐ ёҫ уқсипе тивѐсте

ресси пирки те пычѐ. Чылай сѐрте вăл пурăнма кирлѐ минимумта та ҫитмест.

Налуксене вăхăтра тўленипе пенисемпе штрафсем хушăнса пырасчѐ. Хăш чухне вѐсем налук тўлемелли виҫерен те ытларах пуханса каяҫчѐ. Налуксем тѐрлѐ шайри бюджетсене вăхăтра тата кирлѐ чухлѐ пуханманнипех социаллă сфера ра проблемăсем тухса тăрасчѐ. Медицина, культура, вѐрентў ёҫченѐсене ёҫ уқси тўлессипе йывăрлăхсем пуласси паллă.

Хăш-пѐр предпритисемпе организацисен унчѐн илнѐ кредитсене тўлесе татассипе парăмсем пур. Вѐсене те султалăх вѐҫлениччен парса татма майсем шырамалла.

Тата тѐллѐв вăл производствăна аталантарасси, унăн эффективлăхне, ёҫ тухăслăхне ўстерессе пулмалла. Производство пулмасан продукция те, уқса-тенкѐ те пулас ҫук.

Лару-тăру ытти сѐрте те, пѐтѐмешле сѐр-шывра та ҫамалах мар. Ҫавна май малашне резерв фондсене йѐркелессе ҫине те тимлѐх уйăрас пулать. Ҫакă кризислă лару-тăруран ҫамалрах тухма май парѐ.

Юлашкинчен ҫавна каласа хăварасшан. Ёҫ уқси ытăвѐ кирек хăҫан та тавлашусем, хирѐҫусем ҫуратакан кăткăс йиту шутланнă. Халыхи вăхăтра вара пушшех те. Анчах та манма кирлѐ мар: ёҫлекен ҫынна тивѐслѐ ёҫ уқси тўлемсѐр производствăна танăҫ аталантарса пырасси иккѐленуллѐ. Производство пулмасан вара малашлăх та ҫук.

Час-часах ертўсѐсенчен ҫапла каланине илтме тивет: «Ялта ёҫлекен ҫамрăк ҫынсем юлмарѐс, Мускава е ытти регионсене ёҫлеме тухса каяҫчѐ». Ыйтас килет: «Тăван ялтан аякра ёҫлеме сѐрех тўлесчѐ-ши?» Е салтавѐ урăххинче? Эпир ёҫлеме пултаратпăр, анчах та ёҫленѐшѐн йѐркеллѐ уқса-тенкѐ илейместпѐр мар-и?

В. ШАПОШНИКОВ.

«Пѐрле вулама хавас!»

Районти «Пѐрле вулама хавас!» конкурса «Кѐнекепе пѐрле – Ҫѐнѐ сула!» фестивале халалланă. Конкурс ноябрѐн 1–20-мешѐсенче иртет. Ана йѐркелекенѐ – Муркашри ача-пăча библиотеки. Конкурс сѐнтерўсисене 2008 сұлхи декабрѐн 10-мешѐнче наградаласчѐ.

3 номинаци пăхса хунă:

– «Пѐрле вулама хавас!» ятпа чи лайăх видеоролик хатѐрлессипе (миҫе сўлтине пăхмасăр пурте хутшăнма пултараҫчѐ);

– «Манăн ҫемьен юратнă кѐнеки» ятпа кѐнеке рекламине чи лайăх йѐркелессипе (7–17 сўлсенчи ачасемпе ҫул ҫитмен ҫамрăксем валли);

– «Вулакан ҫемье – 2008» ятпа чи активлă вулакансене палăртассипе.

Конкурс ёҫсене ноябрѐн 20-мешѐнче йышăнаҫчѐ. Ун хыҫҫан килнѐ ёҫсене пăхса тухмасчѐ.

Конкурса хутшăнканан заявкинче ҫак сведенисем кирлѐ:

– конкурсантан хушамачѐ, ячѐ, ашшѐ ячѐ, миҫе сўлта пулни;

– конкурсантан вѐреннѐ е ёҫленѐ вырăнѐ;

– килти адрес, ҫыханмалли телефонсем, электронлă почта адресѐ (пур пулсан).

Конкурса хутшăнас текенсем хăйсене интереслентерекен йитусем пулсан районти ача-пăча библиотекине пыма е шăнкăравлама пултараҫчѐ.

Ыйту – хурав

«Хамăн ёҫѐме пуҫлас тетѐп»

Район хăҫачѐн вулаканѐнчен Б. Васильевран редакцие ҫыру килчѐ. Вăл хăйѐн ёҫне пуҫласшан. Анчах та уқса-тенкѐ ҫителѐксѐрри ура хурать. «Ҫакан пек лару-тăрура банкра епле майпа кредит илме май пур-ши тата хăйсен ёҫне пуҫанакан предпринимательсем валли патшалăх пулăшавѐн программисем пур-и?» – йитать вулакан.

Вулакан Ытăвѐ ҫине Чăваш Республикин Экономика аталанавѐне суту-илў министрствинчен ҫакан пек хурав илтѐмѐр:

«Енчен те эсир куҫман пурлăха салука хывса та банкра кредит илейместѐр пулсан, кирлѐ оборудование лизингпа туянма май пур. Ҫавна валли лизинг компанине пырас пулать. Чăваш Республикинче «Пѐчѐк бизнесан лизинг компанийѐ» пур. Ана патшалăх хутшăннипе республикăри предпринимательсене пулăшас тѐллѐвпе йѐркеленѐ. Унăн лайăх енѐсенчен пѐри вăл – лизингпа туяннă оборудованисемшѐн предпринимателѐн пурлăх ҫине хуракан налук тўлемелле марри.

Хăйсен ёҫне пуҫласа йѐркелекен предпринимательсене пулăшассин формисем пирки вара ҫавна каласа хăвармалла. Ҫапла, вѐсем пур. Чăваш Республикинче 2005–2011 сўлсенче пѐчѐк тата вăтам предпринимательствăна патшалăх пулăшавѐ парассин Республика программин тѐп меропр-

ятийёсемпе килѐшўллѐн иккѐмеш сўл ѐнтѐ Чăваш Республикин Экономика аталанавѐне суту-илў министрствин пуҫласа предпринимательство ёҫне йѐркелекенсем хушшинче конкурс ирттерет. Сѐнтерўсѐсем хăйсен бизнесне йѐркелеме республика бюджетѐнчен грантсене тивѐсѐсчѐ. Предприниматель конкурса тăратакан бизнес-проект хакѐн 20 процентне тўлет пулсан вăл 1 миллион тенкѐ грант илме пултарасть. Паянхи куна кун пек грантсене республикăри пуҫласа ёҫлеме тытăнакан 13 предприниматель илме пултарнă ѐнтѐ.

Пулăшу илессе пирки эсир Чăваш Республикин Экономика аталанавѐне суту-илў министрствин предпринимательствăна ремесласене аталантарассин пайне 62-40-79, 62-20-12, 62-07-92 телефонсемпе шăнкăравлама пултаратăр.

Пѐлетѐр-и эсир?

Пѐтѐмпех кроликсем пирки

– Кроликсен ерекен хăш-пѐр чирѐсем ҫынсемшѐн те хăрушă.

– Кролик ҫѐри 6–10 грамм таять (кѐлетке виҫин 0,2–0,3 процентчѐ чухлѐ).

– Мулкач ўпки кѐлетке виҫин 1–1,2 процентчѐ чухлѐ пулать, кроликан вара 0,36 процентчѐ чухлѐ кăна. Кроликан икѐ ўпки 12–15 грамм таять.

Ырă ёҫсен сўлталăкѐнче

Вулакан пултарулăхѐ

Библиотекана кѐнекесем парнелерѐ

Агния Петровна Игнатѐва Москакасси ял тăрăхне кѐрекен Ахмане ялѐнче пурăнать. Эрнере пѐрре Москакасси ял библиотекине килсе ҫѐнѐ кѐнекесемпе, хăҫат-журналпа паллашты. 70 сўл урлă каҫнă пулсан та паян та кѐнекесемпе туслă.

– Мѐн пѐчѐкрен кѐнеке вуласа ўснѐ. Качча тухса ача-пăчаллă пулсан та кѐнеке вулама яланах вăхат тупнă. Хѐрѐм те мана хывнă, ялан кѐнеке туянса вулама тăрăшты. Халѐ те кѐнеке лавкки умѐнчен пăрăнас иртсе каймастăп, пѐр кѐнеке те пулин туянатăп, – тет Агния Петровна.

Тивѐслѐ канăва тухиччен кинемей Мăн Сѐнтерти ҫăкăр заводѐнче ёҫленѐ. Халѐ килте мăшăрѐпе, Геннадий Даниловичпа, килѐштерсе кăштăртатса пурăнаҫчѐ. Канмалли кунсене ача-пăчипе, мăнукѐсемпе саванаҫчѐ.

Ырă ёҫсен сўлталăкѐнче ырă ёҫпе палăрас терѐ ватă ҫын: килти библиотекăри кѐнекесене ял библиотекине парнелеме шутларѐ. Ахмане ялне автомашина тытсах

каймалла пулчѐ. 160 кѐнекене ҫыхăсем тусах хатѐрлесе хунă. Пур кѐнеки те вырăс писателѐсен: разведчиксем, милици ёҫченѐсем, революционерсем ҫинчен. Фантастика кѐнекисем те пур. Хăш-пѐр кѐнекисем пирѐн библиотекăри фондра та ҫук.

Ҫакан пек пысăк парнѐшѐн

эпир питѐ савантамăр. Ырă ҫын хыҫҫан яланах ырă ят юлтăр.

Р. СИБЯКОВА,
Москакасси ялѐнчи библиотека библиотекарѐ.

Сăн ўкерчѐкре: библиотека кѐнекесемпе пуянланчѐ.

Тăван тăвана ан ман

(Юрă)

Шурă чула шыва
п(ă)рахас мар,
Унтан чула илме
ҫамăл мар.
Тăван тăвана пăрахар мар,
Тăвансемсѐр
пурăнмашкан ҫамăл мар.

Манаймастăп
шăпчăк юррине,
Унăн кѐввипе саванать чѐре.
Манаймастăп
тăван кăмăлне,
Тунсăх чухне пусарать чуна.

Икѐ кайăк ларас йăвара
Амăш айѐнче
тутлан тѐлѐрсе.
Эпир ўснѐ анне варѐнче
Йѐкѐрешсем пѐрле ашăнса.

Эс кѐтетѐн яланах мана,
Эп кѐтетѐп чунтанах сана.
Ҫапла пурăнар-и ѐмѐрех
Мѐн ватăлса

виличчен пѐрле,
Пѐрле.

Роза СОЛОВЬЕВА.

Ҫатракасси ялѐ.